

Szerzőnk dolgozata igen gondolatébresztő. Bár a didaktikai irodalmi előzményeket Wackernageltől kezdve napjainkig jól ismeri és idézgeti, s így történetileg is megalapozza fejtegetéseit, témáját mégis újszerűen dolgozza föl és értékes, önálló, eredeti következtetésekre jut, melyek gyakorlatilag is megállják helyüket.

A rövid, de velős értekezést melegen ajánljuk a fogalmazástanítás feladatával sokat és keservesen küszködő magyar tanító- és tanártársaink figyelmébe.

Gyulai Agost.

Internationale Zeitschrift für Erziehung. Kiadja A. Baeumler és P. Monroe. Szerkeszti Th. Wilhelm. Berlin, 1937, 4—5. és 6. füzet.

Ez a testes kettős szám rendkívül gazdag, mindvégig időszerű tartalmával és kiváló szakértelemmel végzett tervszerű összeállításánál fogva fokozott méltatásra tarthat igényt, amelynek következő sűrített beszámolóinkkal csak részben tehetünk-eleget. A füzet gerincét a nevelés a munkaszolgálatban (*Erziehung im Arbeitsdienst*) alkotja, amellyel kilenc kisebb-nagyobb közlemény (köztük 4 Németországról, 3 Amerikáról szól) foglalkozik és ezzel mintegy monografiáyszerűen állítja elének a kérdésnek mai állapotát. Ez az *Arbeitsdienst*, mint ismeretes, első ízben úttörően a Harmadik Birodalomban valósult meg intézményszerűen, majd kisebb-nagyobb eltérésekkel, kötelező vagy önkéntes formában áttérjett több más országra, sőt az amerikai Egyesült Államokra is.

Az első lapon egy-egy német, francia és angol szerző (K. Hierl, Weygand tábornok, N. M. Butler) néhány sorban foglalja össze ennek a munkaszolgálatnak jelentőségét, amelyet a német mozgalom főparancsnoka így jellemez: „A munkaszolgálat mást, jóval nagyobbat jelent, mint a munkanélküliség leküzdésének az idők insége szülte segítő eszközét. Eszméje azoknak a gondolatoknak következetes továbbfejlesztését és szükségszerű kiegészítését jelenti, amelyek az általános iskolatkötelezettséghez és az általános védkötelezettséghez vezettek. Szóval: a munkaszolgálat a belső és külső békének műve, elsőrendű kultúrterjesztő, egy új történelmi korszak szellemének kifejezője.“ Ezután részletesen az a három ország (Bulgária, Németország, Egyesült Államok) jut illetékes szerző útján szóhoz, ahol a munkaszolgálat már mélyebb gyökeret vert. Majd egy német szerző (*Oberarbeitsführer*) „A munkaszolgálat a világban“ című cikkében összehasonlítás alapján megállapítja a német rendszertől való eltéréseket, helyesen hangsúlyozva, hogy e téren is csak akkor számolhatni eredménnyel, ha mindegyik nép azt az utat és módot követi, amely az ország sajátos szükségleteinek és mindenkori feltételeinek megfelel. Ezt igazolja Bulgária és az Egyesült Államok példája, amely a némettel csak annyiban közös, hogy a „Kézimunka az állam és a nép szolgálatában!“ jel-szót követi. Németországban és Bulgáriában a munkaszolgálat kötelező, az Egyesült Államokban önkéntes, de Bulgáriában a tehetősebb társadalmi osztály megválthatja. Németországban „legmagasabbrendű állam- és nemzetpolitikai nevelőintézmény“, amely a kézimunkát nevelőeszköznek tekinti és ezzel közgazdasági értékeket teremt. Bulgáriában állami munkaszervezet, amely köz-

gazdasági teljesítmények mellett a fiatal munkások nevelésének feladatát végzi. Az Egyesült Államokban közgazdasági feladatok mellett a fiatalság munkanélküliségéből származó veszélyeknek elhárítása a főcél, a nevelő gondolat csak utólag kezd tért hódítani. Lengyelországban az önkéntes munkaszolgálatnak kifejezetten katonai jellege van és 24 hónapra terjed, Romániában 60 nap kötelező. Svájc, Belgium, Hollandia és Angolország kisebb méretű önkéntes munkaszolgálatot vezetett be, amely azonban jórészt pártpolitikai és felekezeti befolyás alatt állván, még a kezdet nehézségeit sínyli. Ausztria tavaly feloszlatta az idevágó önkéntes intézményt, a magyar kezdeményt illetőleg a folyóirat rövid híreinek keretében (364. l.) ismerteti annak a miniszteri rendeletnek tartalmát, amely főiskolai hallgatók számára négyheti „önkéntes nemzeti munkatáborokat” szervez június 1-től szeptember 30-ig.¹ A cikk írója végül megállapítja, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a munkaszolgálat csak ott vált be, ahol a legfőbb vezetés az állam kezében van. Hollandiáról, ahol nincsen sem kötelező, sem önkéntes munkaszolgálat német értelemben, külön cikk számol be „A fiatalokruak munkanélkülisége elleni küzdelem” címmel e mozgalom vezérgazgatójának tollából, részletes statisztikai kimutatásokkal az idősebbek számára szerzett munkaalkalmak szervezetéről, az ifjúság gondozásáról tanfolyamok és műhelyek keretében, kiegészítő gyakorlati munkáról, munkatáborokról és munkafelosztásról, végül a munkanélküliség megállapításáról.

A nevelésügyi szemle keretében főleg két polemikus jellegű közlemény számíthat szélesebb érdeklődésre: az egyikben Kandell newyorki egyetemi tanár fogja pártját a nemzetközi megértésre irányuló nevelésnek, amelyre maga a szerkesztő, Th. Wilhelm nyomban erősen rácaffol; a másikban eredeti levélváltás alapján Paul Geheeb (Genève) és Paul Skawran (Pretoria) vitatkozik az életkoroknak megfelelő (illetőleg nem megfelelő) koedukációról. Egyéb cikkek az elzászlotaringiai iskolaviszályt, a német középiskolaügy egységesítését, a tanítás és nevelés közt fennálló elvi és társadalmi különbséget tárgyalják. Ez utóbbit jelentőségénél fogva fordításban közöltük (M. P. XLVI, 260). A könyvszemle főleg német és angol munkákat ismertet, az utóbbiak közt a W. T. Harris születésének 100. évfordulója alkalmából az *Office of Education* által kiadott munkát (Bulletin 1936. nr. 17, Washington D. C. 1937) és John A. Walz tanulmányát Németországnak az amerikai oktatásügyre és kultúrára tett befolyásáról (Philadelphia, 1936, 79 l.). A kisebb hírek rovatában Magyarország ezúttal három közleménnyel van képviselve. A füzetet az eleven munkaszolgálat köréből ellesett jeleneteket megörökítő jellegzetes felvételek díszítik.

A 6. füzet egy-egy nagyobb német, angol és francia tanulmánnyal szolgál. Az elsőnek szerzője a németiség szemszögéből elemzi *Houston Stewart*

¹ A sárospataki református teológiai főiskolának 40 hallgatója még 1935 június havában önként elhatározta, hogy a szünidőnek egy részét testi munkának szenteli. Két tanáruk, *Szabó Zoltán* és *Ujszászy Kálmán* vezetésével összefogtak és a Sárospatakot Sátoraljaújhegytel összekötő új megyei út építkezésében segítettek. A munkaszolgálat tábora fegyelmezett munkaközösséget alkot, amelynek saját rendtartása van. Július 31-ig tart és hetenkint három délután szellemi továbbképzésről is gondoskodik. A *Pester Lloyd* 1935 június 29-i száma *Kameraden der Arbeit* címmel vezető helyen méltatja ezt a magyar földön úttörő kezdeményezést.

Chamberlain angol író, az angol fordításban is megjelent *Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts* c. mű szerzőjét, akiről James Murphy 1934-ben megjelent munkájában (*Adolf Hitler — the drama of his career*) azt állította, hogy Hitlernek előfutárja volt. A szerző Chamberlaint az angol „humánus nacionalizmus“ főképviselőjének tekinti. Ifjúságának és nevelésének színhelye Angol- és Franciaország volt, majd végleg Bayreuthban telepedett le, házasság útján rokonságba került Wagner Richárdval, akinek zenéjéért rajongott. Eredetiben olvasta Kantot és Goethét, kiváló munkákat is írt róluk. Ez a környezet és ezek a munkák arra képesítették, hogy egy új európai kultúra alapelveit fektesse le, lényegében nemzeti elemekkel, de egyúttal függőségben a közös germán hagyományokkal és értékekkel. Ezzel, támogatva Darwin *A fajok eredete* c. művének tanulságai által, felismerte a fajok fontosságát és a német néplelék mélyére hatolt. A szerző ezután hangsúlyozza azt a fontosságot, amely Chamberlain esztétikai és egyúttal nagyvonalú történetértelmezését Németország belső fejlődése tekintetében megilleti. Ezt a korabeli németek, angolok és franciák fajtudományának, fajlekiismeretének és fajosztónének összehasonlításával mutatja ki. Chamberlain és Hitler eme rendeltetésének és cselekvésének közössége világosan elénk tárja a német és angol nemzet közt fennálló kapcsolatokat és mindkettőnek egybeolvadását Európa egységes kultúrájával.

Szabadság mint szabadelvű és nemzeti nevelési eszmény. A nevelés, mondja a délafrikai szerző, mindig arra törekedett, hogy az egyén beleilleszkedjék a közösségbe. Ugyanezt vallják még ma is a modern művelődéstől távol álló néptörzsek. A liberális nevelés e közösség számára az „emberiséget“ jelölte ki. Hogy ez az értelmezés mennyire nem helytálló, sőt a nevelésnek csődjéhez vezet, azt szerzőnk egy délafrikai pedagógus (*A. S. Neill*) gyakorlati példáján igyekszik kimutatni. Ezzel a liberalisztikus szabadságpedagógiával szembeállítja Pestalozzi és a német nemzeti szocialisták nevelését, amely a szabadságot és az engedelmisséget együvértartozónak tekinti. Végül kijelenti, hogy azokat a nemzeti köteleességeket, amelyeket a nemzeti szocializmus az egyénre ró, az angolok évszázadok óta nevelésük önmagától értetődő alkotórészének tekintették.

Az iskolázás idejének meghosszabbítása Franciaországban. A Zay közoktatásügyi miniszter által kezdeményezett reform két érdembevágó újításban nyilatkozik meg: az 1936. augusztus 9-i törvény az iskolakötelezettséget hét évről nyolcra emelte; egy másik, 1937. május 22-ről keltezett törvény pedig a középiskolába való belépés előtt egy tájékoztató évet (*année d'orientation*) rendszerezített. A szerző szerint mindkét intézkedés bensőleg összefügg és a tájékoztatás javát szolgálja; a tájékoztató osztály célja a középiskolába lépő tanulókat gimnáziumi, reáliskolai vagy műszaki alkalmatosságuk, hajlamuk dolgában megvizsgálni; a 8. iskolaév pedig arra van hivatva, hogy hivatásbeli bevezetés útján megkönnyítse az átmenetet valamely életpályára. A tájékoztató év kiküszöböli a vizsgák (*concours*) alkalmazásával eddig követett kíméletlen eljárást, az új iskolaév megoldja a népiskolai tanulóknak adandó hivatásbeli tanács kérdését, kiszélesíti az előző osztályokban szerzett általános

műveltséget és kiegészíti állampolgári neveléssel. Ennek az évnek folyamán, amelyben nagy szerep jut a műhelybeli munkának, meg kell állapítani, hogy milyen munkaterület felel meg a tanulónak képességeire, ízlésére és a közösség érdekeire való tekintettel a nép életében. Kisebb közlemények: Bottai olasz közoktatásügyi miniszternek 1937. június havában valamennyi olasz tanítóhoz és tanulóhoz intézet rádiószózata. Német iskolázó tábor az angol nyelvet tanító tanárok számára (németül és angolul). A lapszemle a többi közt megemlékezik a magyar polgári iskolák utolsó tízévbeli statisztikájáról; a könyvszemle behatóan ismerteti Baeumlernek most megjelent *Politik und Erziehung* c. munkáját; a nemzetközi szemlében Magyarország két rövid hírrrel van képviselve: Horthy-ösztöndíjak, iskolaköteles gyermekek részvétele mezőgazdasági munkában. kf.

Peter Petersen: Führungslehre des Unterrichts. Verlag von Julius Beltz. Langensalza—Berlin—Leipzig. 1937. 264 l.

A szerzőnek neveléstudományi munkásságát mindig élénk érdeklődéssel kíséri a pedagógiai közvélemény. A gyakorlati nevelőket főleg a jénai egyetemmel kapcsolatos gyakorlóiskolában folyó munka érdekli, amely az egész világon mint jénai terv ismeretes. Az elmélet munkásai pedig főleg azért fogadják szívesen könyveit, mert eredeti gondolkodó, bizonyos fokig teljesen új csapásokon halad. Mesterien ért ahhoz, miként kell a legelvontabb kérdéseket is léletszerűvé tenni. Ez a munkája is tanújelét adja a neveléstudományi megismerés és az új iskolai élet szerves egységének.

Ez a könyv már régi adóssága Petersennek. Hisz a sok beszámoló ellenére is nélkülöztük eddig az irányítása alatt működő iskolák oktatásának elvi alapozását. Mert ez a könyv a régi didaktikák helyett készült. Nem az oktatás módszertanát fejt ki benne, hanem az oktatás vezetéstanárról beszél. Véleménye szerint az iskolát nem a módszer alakítja, hanem az iskolai életnek teljesen újjá kell alakulnia; a tanítók és a növendékek, valamint a növendékek egymásközötti együttélését kell mássá tenni. A módszertannak az oktatás neveléstanába kell torkollania, amint az előszóban kifejti.

Nyolc fejezetre oszlik a könyv.

Az első fejezet az egész munka alapját, a *pedagógiai helyzet* fogalmi taglalását tartalmazza (11—47. l.). Az új iskolát az különbözteti meg a régitől, hogy bevonulnak falai közé a különféle élethelyzetek. De ezek mégis mások, mint általában az élet helyzetei. Az iskolai séta, a kerti munka, a beszélgetés, a műhelyfoglalkozás stb. helyzetei mások, mint általában a séta, a kerti munka stb. Az élethelyzetből az iskolában pedagógiai helyzet lett. Az iskolában előforduló sok-sok helyzetet többé már nem a módszer fűzi össze, hanem a közös jelző, hogy valamennyi „pedagógiai“, azaz tudatosan előkészített aktusok s bizonyos nevelői szándékból fakadtak. A pedagógiai helyzet három fontos mozzanatot foglal magában: 1. egy ifjúsági vezető körül keletkezett és problémákkal teli *életkör* (amely tehát céljainak megfelelően igyekszik a környező világot átalakítani), 2. a vezető nevelő szándékkal úgy